

גליון

מעיונא דמלכא

טז

שיעורי הקדמה ללימוד
תורת החסידות
מב"ק מהן אדמו"ר שליט"א

יו"ל ע"י
מכון 'שפה ברודה'
דחסידו קאסוב

כל הוצאות עדיבת זהו"ל של הגליון

נתנדב ע"י

ידידינו היקר שבמקרים
דודף צדקה וחסד בכל מאדו זהונו
בונה ומקים עולמות של תורה וחסד
איש האשכולות העושה גדולות

הרוצה בעילום שמו

לע"נ

הרה"ח מו"ה מרדכי ב"ר חיים אריה ע"ה
וזוגתו מרת טובא רבקה בת ר' יעקב יואל ע"ה

הרה"ח מו"ה שלום נחמן ב"ר חיים ע"ה
וזוגתו מרת דבורה בת ר' משה אהרן ע"ה

והרה"ח מו"ה חיים אליהו ב"ר זאב ע"ה
וזוגתו מרת שיינדל בת ר' אלעזר ליפא ע"ה

זכות הפצת מעיינותיו של אור שבעת הימים מרן הבעל שם הק'
ותלמידיו ז"ע, יגן בעדיו שירוזה רב נחת דקדושה מכל יוצ"ח ושיתברך בכל
מעשי ידיו בשפע ברכה, והצלחה בכל עסקיו, וימצא חן וחסד
בעיני אלקים ואנשים בכל הפציו, מתוך עושר
ואושר שלות הנפש והרחבת
הרעת כל ימי חייו

כל הזכויות שמורות
לקבל הגליון מדי שבוע בשבוע

ע"י e-mail

יש לפנות להמערכת

במס' 917-686-5892

או אל toraskosov@gmail.com

נערך ונסדר ע"י:

ישר
Publishing & Production
718.484.2189

יסודות והקדמות ללימוד ספרי החסידות

שירה חדשה שבחו גאולים

החסדים הגדולים ביותר נברדים באמצעות הגבורות

ספירות חסד וגבורה הבאים אחר חכמה בינה ודעת

ידועים הדברים (כתי שם טוב בריש הספר) שאליהו הנביא בא במחזה אל מרן ה'בעל שם טוב הקדוש' זי"ע, ושאלהו מרן זי"ע: 'אימתי קאתי מר' – מתי כבר נזכה לאור חדש על ציון בשוב ה' שבות עמו. ויען מבשר הגאולה ויאמר לו: שהזמן המעותד לזה הוא 'בעת שיתפרסם לימודך [של ה'בעל שם טוב הקדוש' זי"ע] ויתגלה בעולם, ויפוצו מעיינותיך חוצה מה שלמדתי אותך והשגת, ויוכלו גם המה לעשות ייחודים ועליות כמוך, ואז יכלו כל הקליפות ויהיה עת רצון וישועה'. ב' הדברים הללו - ההילוך בדרכי החסידות והעסק בתורת הסוד והייחודים חד הם דהא בהא תליא, כי החסידות יונקת מיסודות תורת הנסתר. ועל כן בבואנו לדבר מעניני חסידות, חובה עלינו לשרש עד עומקם של דברים השייכים גם לסוד ה' ליראיו, כי כפי הידיעה הברורה ביסודות האיתנים עליהם מושתתים תורת החסידות, כך ביכולתנו לקרב הגאולה שיהיה עת רצון וישועה. נמשיך אם כן בהילוך דרכינו כבכל השיעורים עד הנה, להאיר מושגים בחסידות המיוסדים על אדני פז של ספרי המקובלים, ולהוציא מהם הוראה למעשה לידע את הדרך אשר נעלה בה.

ספירות חכמה בינה ודעת עליהם הרחבנו היריעה עד הנה, מכוונים בספרי הסוד גם בשם 'מוחין', בהיותם אחוזים בחלק המחשבה והלב. אחריהם מתחילים הספירות הנקראים 'ספירות הבנין' שהם: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, ומלכות^א. על שם שהם מכוונים על הנעשה בפועל ולא רק כדברים שבלב. משכך, אחר שביררנו על נכון את העבודה המסורה לנו במידות 'המוחין', ניזיל ונילך לפשט את ספירות הבנין, לדעת מה רמז יש בהם לעבודת עבודה שלנו.

הטעם שיש לאדם מחשבות זרות

נצטוונו בתורה 'קדושים תהיו' (ויקרא יט ב), שכל יחיד ויחיד חייב לקדש את עצמו בקדושה עליונה עד לדרגת 'כי קדוש אני ה' אלהיכם', שירגיש כאילו קדוש שרוי במעיו (תענית יא:), וימצא בלבו מקום להשראת השכינה, וכמאמר ה'זוהר הקדוש' (תיקו"ז הקדמה א): 'איזהו חסיד המתחסד עם קונו, דעביד ליה קן בליביה'.

דא עקא, שפעמים צץ במוח האדם שאלת איפה ואיפה, כיצד יתכן שהינו מתאמץ ועושה כל טצדקי ליראה את ה', אך אדרבה, תחת להרגיש קרבת אלהים לי טוב, מזדמנים לידינו כל מיני מחשבות או תאוות מגונות שעליהם נאמר 'ושב מאחריך' (דברים כג טו), ונמצא שבמקום שירגיש כיצד הוא מתקרב אל הקדושה, כביכול נותנים לו מן השמים ריחוק גדול ואומרים לו שאין כוונותיו ומעשיו רצויים.

ונאמר, שלאיש הלזה דיברו ספרי החסידות לבל ישבר לבו בקרבנו, כי אדרבה התגברות הניסיונות אצלו מורים על קרבתו הגדולה אל ה', שכיון והשי"ת מביט בו כיצד הוא עולה ומתעלה אליו ונאמן להנהגת התורה, אזי כביכול הוא ית' בא לדבר עם אוהבו בצנעה באופן זה, ומבקש

א. כפי שהודענו זה כמה פעמים, אין עולם, נקטנו כאן את סדר הספירות כפי שהם רגילים בפי כל, כי כוונתנו בעיקר לעסוק ביוצא מהם לחיי היום

הימנו, שאחר שמצא בו את שאהבה נפשו שלבבו נאמן לפניו, רצונו שישלים את המלאכה - לעשות נחת רוח, על ידי העלאת ניצוצות הקדושה הנמצאים במקום נמוך עוד יותר שגם הם יבואו למקום הנכון. נמצא אם כן שאדרבה, מחשבותיו ומשיכותיו הרעים של האדם, אינם כלל מצד הסטרא אחרא, אלא דרך דיבורו של מקום לרמוז כיצד ביכולת האדם להתקרב אליו ית' עוד יותר, שהוא על ידי העלאת הניצוץ החבוי בעומק האדמה והשבתו אל אביו שבשמים¹. וכשהאדם מבין ושומע את

ט ו) והוא תענוג לכל התענוגים וחיות לכל החיים, ובזה ההשכלה בא לדביקות גדול ומעלה הניצוצות קדושים שבתוך המחשבות זרות לשורשה ועושה יחוד וזיווג אמיתי².

ובמקום אחר (פרשת עקב): 'וזהו אפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק אבל עקרב פוסק (ברכות ל:), פירוש, כי נחש נקרא המחשבה זרה. ופירוש, אפילו מחשבה זרה מסבבת את האדם, לא יפסיק מלהתפלל, כי אם הוא מאמין באמונה שלימה שיש בורא הכל והוא מלך עולם, בודאי המחשבה זרה באה לתיקונה כדי להעלותה לשורשה, כמשל מי שעומד לפני המלך ומדבר עמו, בודאי אין דרך ארץ מעבדי המלך ומשרתיו לקרוא אותו מלפניו ולהפסיקו בדברי שטות, כי בודאי העושה זאת יתחייב ראשו למלך, אלא מי שעושה זאת בודאי מסתמא היא מצות המלך או כדי שיהיה שגם הקורא אותו ומפסיקו צריך גם כן למלך, אך אינו יכול לגשת לפני המלך בלבוש שק, בכך

יום, ולא לדוש במושכלות החכמה שאין מגלים אותם אלא לחכם ומבין מדעתו (חגיגה יא:).

ג. כמו שכתב ב'דגל מחנה אפרים' (פרשת ויגש) משמו של זקנו מרן ה'בעל שם טוב הקדוש זי"ע: 'או יאמר על פי מה שאמר אדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה, כי המחשבה זרה הבאה לאדם בתוך התפילה, הוא מחמת תשוקתה שרוצה בתיקונה להעלותה לשורשה, והיינו הניצוץ הקדוש שבתוכה מתאווה לבוא לשורשה. וכבר גלוי זה כי בראות האדם שבא לו מחשבה זרה מאיזה תאוה או שאר דברים רחמנא ליצלן, יתבונן מזה איך לעבוד לה' מצד הקל וחומר, וזהו איזהו חכם הלומד מכל אדם (אבות פ"ד מ"א) אפילו מיצר הרע (תולדות עקב יוסף פרשת לך לך בשם ה'בעל שם טוב הקדוש זי"ע). והיינו אם בדבר הזה יש תאוה להתענוג השפל שבו שהוא רק נקודה חיונית מן תענוג לכל התענוגות, ואיך לא אעבוד את ה' שהוא המחיה את כולם (נחמיה

שעובר עליו באופן הנ"ל - שההסתרות באים כדי שירוממם ויעלם לגבוה ולא חלילה לרודפו, אזי כל מחשך הבא במחיצתו נהפך בעיניו כקריאת השכמה מאת ה' שהוא חביב ונאמן אצלו עד שהוא נותן בידו עוד הזדמנות לזכות לעשות נחת רוח לפניו על ידי התגברות וההוכחה לכל כי ה' אלהי ישראל מלך, ושוב אין בכח שום מחשבה זרה או תשוקה משונה העולה בלב למנוע ממנו לעלות בהר ה', וכל גל וגל השוטף לבוא, דומה אצלו לבת קול המנהמת ואומרת, אני ה' השוכן בתוך טומאה זו, ובא אליך כדי לזכותך להשיג עוד ועוד, אל תירא ואל תחתי.

זכר הוא לשונו של 'התולדות יעקב יוסף' (פרשת עקב) המלמד דעת בענין זה, מדוע בעבודה שבלב זו תפלה (תענית ב.) וכל כיוצא בזה נופל לאדם מחשבות זרות, שהוא כדי להעלות את שורש המחשבה זרה אל שורשה כפי המדה שהיא שייכת שם: 'וראיה מוכרחת לזה, דענין תפלה הוא לברר ניצוצות מרפ"ח ניצוצות מאנין תבירין, וזהו בסוד העלאת מין נוקבין למלכות, להזדווג אשה בבעלה. והעלאת הניצוצות הוא המחשבה

מבדילו מן המלך ומפסיקו מלדבר עמו'.

ג. וכן מצינו בספר הקדוש 'דברי משה' להרה"ק רבי משה ב"ר דן שוהם מדלינא זי"ע תלמיד ה'בעל שם טוב הקדוש' (פרשת לך לך): '**כי ביאת המחשבות האלו הם דוגמת גילויים אשר מתגלים לאדם על ידי חלומות, שאין גילוי הדבר בא מפורש, רק שהוא בא מולבש ונעלם בתוך איזה מעשה שהוא דוגמתו וכו', ולזה צריך להם להתחכם ולהבין דבר מתוך דבר ענין הפגם להבינו ולתקנו על ידי גדרים שיקבל על עצמו בענין זה. ויתחיל להתפלל בדבקות והתלהבות**

מבקש ממנו הואיל ועת היא לדבר לפני המלך, שיזכור אותו להסיר שיקו מעליו ולהלבישו בגדים טובים ונאים שיוכל לבוא לפני המלך גם כן, או סיבת הקורא אותו היא לבחינה אחרת שזהו רצון המלך שרוצה לנסותו, כמשל בן המלך עם הזונה המבואר בזוהר הקדוש (ח"ב קסג.) ודא ודא אחת היא, כי אותו הקוראו עושה גם כן מצות המלך. וזהו הוא המאמין באמונה שלימה שיש מלך בעולם ומנהיגו ומבלעדו לא ירים איש את ידו ואת רגלו והכל צריכין לירא מפניו, אבל מי שאינו מאמין זה באמונה שלימה, בודאי הקוראו

- שירה חדשה שבחו גאולים -

ה

העולות במחשבתו לאדם בשעת תפלתו. והחכם אשר עיניו בראשו, יודע מן המחשבות זרות לברר הפנימיות שבו, שהוא ניצוצות קדושות שנכנסו בתוך הקליפות ונעשו מחשבות זרות. ובדרך משל שאם בא לו הרהורי תאוות נשים הוא מצד חסד, כמו שכתוב (ויקרא כ יז) 'אשר יקח אחותו חסד הוא', ויבין שאם יש לזה תאוה מצד ניצוץ אחד קדוש שיש לו, אם ידבק את עצמו בשורש של זה התענוג ששם הוא התענוג בלי שום קצבה וערך. וכן בהרהורי עבודה זרה חס ושלום, ושפיכות דמים שהוא קו שמאל, והאריכות בזה הוא סכנה, והמשכיל ידום". ואף שאין אנו עושים שקר בנפשנו לומר שאנחנו בדרגה זו של העלאת רצונות למקומם, עבודה השייכת ליודעי בינה, ועיקר עבודתנו בהזדמן לפני האדם מחשבה זרה לגרשה ולא להתעמק בה, וכמו שכתב הרב בעל התניא זי"ע (ליקוטי אמרים רק כח) 'ואפילו אם נופלים לו הרהורי תאוות ושאר מחשבות זרות בשעת העבודה בתורה או בתפלה בכוונה, אל ישית לב אליהן אלא יסיח דעתו מהן כרגע. וגם אל יהי שוטה לעסוק בהעלאת המידות של המחשבה זרה כנודע, כי לא נאמרו דברים ההם אלא לצדיקים שאין נופלים להם מחשבות זרות שלהם כי אם משל אחרים, אבל מי שנופל לו משלו מבחינת הרע שבלבו בחלל השמאלי, איך יעלה למעלה והוא עצמו מקושר למטה', מכל מקום יכולנו ליקח מזה חיזוק מאי טעמא נסבב לאדם מחשבות שכאלו, ולדעת כי הכל בחשבון מדוקדק, ובוודאי אם איש

(ספרי דברים ו) הדבק לשחזור וישתחוו לך וכו'. לכך יראה האדם כשנופל עליו איזה שמחה ידבק בשמחתו יתברך, ולדבק בו שהוא שורש הכל, וכאשר קבלתי ממורי שאם יראה מחשבות זרות, אם מענין הרהורי תאות וכו', ידבק בשרשו שהוא חסד וכיוצא בזה, וכבוד ה' הסתר דבר, ודברי פי חכם חן'. ועיין גם פרשת ויקהל ובעוד מקומות בספרו הקדוש.

יותר, ואז על ידי זאת הוא מעלה את הניצוצות הנ"ל להחזירם להקדושה'.

ד. וראה עוד שם בפרשה: 'והנה כל אדם מדבק את עצמו אל הבחינה אשר אהבתו תקוע בלבו, וכמאמר החכם (שערי תשובה שער ג אות קמח) אם תרצה לידע מהותו של איזה אדם, תראה עם מי הוא מדבק את עצמו ומתחבר לו. וכמאמר רבותינו ז"ל

ישראל עושה את שלו לגבור על היצר, ה' ממעל גומר בידו ומעלה את האהבה הפסולה לגבוה.

ההבנה שה' נמצא בתוך כל קושי מביא שירה ושמחה

בחינה זו שהקושי וההסתר הוא בעצם אופן חדש כיצד להתקשר אל ה' מכונה גם 'שיר', כי כמו שהשיר בנוי מעליות וירידות ולא יתכן לעשות שיר ערב בקול אחד שאינו עולה ויורד, כמו כן הוא הירידה והעליה בעבודת ה', שהבירור שכל ניסיון אינו רעה אלא אות חיבה מאת ה' להגדילו ולתת לו עוד חלקה בנחלת עבדי ה', הריהו כשיר של שמחה שהירידה היא חלק מן השבח, עד שמתנגן באופן שלא נשמע כמוהו, כאותו שיר שדווקא ריבוי הירידות והעליות שבו למעלה ולמטה זה מה שעושה אותו לשיר מתוק ונעים¹. ואמרנו לבוא במספר משלים, לראות את אמיתות הדברים, עד היכן השיגו מאורי הדורות ידיעה זו והטיבו נגן לפי זה.

איתא בגמרא (ברכות ז): 'מאי רות [כלומר, למה נקראה בשם זה?]. אמר רבי יוחנן: שזכתה ויצא ממנה דוד שריוהו להקב"ה בשירות ותשבחות'. ונקדים, מגלת רות היא מגלת ספר המגוללת את הילוך חייה של רות המואביה אשר באה לחסות תחת כנפי השכינה. במגילה מסופר, על אלימלך ונעמי ובניהם מחלון וכליון - כולם מנכבדי ישראל שבאותו

כמה מיני עליות עד אין קץ ושיעור, והכל בבחינת שיר².

1. המלבי"ם (רות א ד) וכן ה'בן יהודע' (ברכות שם ד"ה והנה) מפרשים, שבירור הגמרא מדוע נקרא שמה כן, מפני שדרך הגר שמתגייר, שמשנים את שמו, ואילו ברות לא שינו את שמה אחר גירותה, וזה אומר דרשני.

ה. לשון הרב בעל התניא זי"ע ב'ליקוטי תורה' (שיר השירים): 'זהו שיר השירים אשר לשלמה' (שיר השירים א א), כי שיר הוא ענין ההתכללות ברצוא ושוב וכו'. זהו שיר השירים פירוש, שיר שממנו מקבלים השירים שלמטה וכו', כמו הנגון בנגן המנגן שיש בו קולות עולים ויורדים במעלות ומורדות ויש

דור (ב"ב צא.), שעזבו את בית לחם שבחלקת יהודה אל שדה מואב מחמת הרעב שהיה בארץ. מחלון וכליון התנהגו שלא כשורה, ויקחו להם לנשים את רות וערפה המואביות ממשפחת מלכי מואב. כעבור זמן קצר מתו אלימלך מחלון וכליון ויוותרו נעמי ערפה ורות לבדיהן. לתקופת הימים, גמרה נעמי אומר בנפשה לשוב אל ארץ יהודה, ותבקש נעמי מנערוותיה שלא יתלוו עימה בדרכה ושישובו למוצאם, ואכן ערפה הקשיבה לדברי חמותה וחזרה לגילולי בית אביה (ראה ר"ד ב, ט), אך רות דבקה בה והלכה עימה. בהמשך מסופר כיצד בועז נשא את רות לאשה ויולד להם בן בשם עובד אבי ישי אבי דוד. חכמינו מעידים כי שמחת החתן כלה של בועז ורות לא ארכו זמן רב, בהיות שכבר למחרת יום כלולתם השיב בועז נשמתו ליוצרו (מדרש רות זוטא ד יג), ותווותר רות אלמנה עד סוף ימיה.

זהנה המעיין בזה הלא ישתומם ויאמר, הרי רות היתה ברומו של עולם בהיותה בת מלכים - בתו של מלך מואב (נזיר כג.), ומסרה כל מנעמי העולם למען שמו ית' באהבה, ומעתה שורת הדין נותנת שיהיה לה כל טוב בימי חייה מבלי מחסור כל, שכר חילוף על שבאה לחסות בצל כנפי השכינה, אך עולם הפוך ראינו, כי כל ימי חייה היו רצופים מכאובים וצער, שבנערוותה מת בעלה הראשון בקיצור ימים, ולאחר מכן הלכה יחד עם נעמי חמותה בעוני גדול עד מאד אל ארץ יהודה, ועד שכבר באה עת מנוחה שבועז ההין להינשא לה, מת האיש בפתע פתאום בתוך ימי השבע ברכות. וכל זה אומר דרשוני, מדוע נעשה כה למי שעזבה כל הבלי העולם כדי לבוא אל האמת.

אבל האמת כן הוא כאשר אמרנו, כי דווקא ריחוקה מכל הבלי העולם כדי לחסות תחת כנפי השכינה בקושי גדול, העלה נחת רוח אל ה' באופן שאין לשער ולתאר, וכביכול חמד ה' לעבודה זו שוב פעם, ולזה הלך ובדקה פעם אחר פעם לראות את לבבה, השלם הוא אם לאו. וכיון שראה השי"ת את שלימות לבבה, כיצד בכל צר ומצוק היא מתאמצת לברר רצון ה' בהאי מעשה, לכך זכתה ויצא ממנה דוד המלך שמהותו 'נעים זמירות ישראל' (שמואל ב' כג א), שריוהו להשי"ת בשירות ותשבחות, והיה מעורר השחר בכינור שבידו ומנגן להשי"ת תהילה ושבח, להורות

וללמד שכל מה שעובר על האדם הן העליות והן הירידות הם כדי להגביה הדבר לשורשו ולהתקרב אל ה', כענין השיר שהוא עולה ויורד ושניהם יחדיו הם שעושים את הניגון למתוק וערב לאוזן.

זוכתה רות שיהיה למעשיה המשך לנצח, כי נצח הוא דבר שאינו תם, וכעין זה היה בה בעצמה שחיה שנים ארוכות מאד וכמו שאמרו חז"ל (ב"ב צא:): שנקראה בשם של כבוד 'אמה של מלכות' (מלכים א' ב יט) על שם שהאריכה ימים עד ימי רחבעם בנו של שלמה המלך (יבמות עז).
ודבר זה ללמדנו בא, כי מעשיה הטובים מלמדים לדור ודור, שתכלית היסורים בגשמיות וברוחניות, הם כדי למצוא שם שער לה' ולהיכנס שם ולהתקרב עוד יותר. וצדקתה עומדת לעד שעד היום הזה פותחים כולם בפסוקי דזמרה – 'על כל דברי שירות ותשבחות דוד בן ישי', לקחת את כל המאורעות ולעשות מהם שירו לה' שיר חדש, ולהיכלל יחד עם נעים זמירות ישראל שאף הוא עבר זמנים קשים (ראה להלן) ועשה מהם ימי טובה'.

הקושי להכניס את הארון ביום הנוכת הבית

כאשר אמרנו – שמטרת ההסתר ובפרט לאנשים גדולים ובזמנים יקרים הוא גילו האלוקות אשר שם ושזה בחינת השיר, שעושים מכל מיצר ומצוק שיר ותהילה חדשים, מוצאים אנו גם כן בהישנות הדבר פעמים, בב' הפעמים שביקשו לחנוך להשי"ת דירה בתחתונים, כמו

עד העולם נקראים על שמו, וכמו שאומרים קודם פסוקי דזמרה 'ובשירי דוד עבדך' וכו', וכן בשבת בסוף פסוקי דזמרה 'ובמקהלות רבבות עמך וכו' לעלה ולקלס על כל דברי שירות ותשבחות דוד בן ישי' וכו', היינו, שיצטרפו כל השירות ותשבחות לשירי דוד המלך'.

ז. כתב הרה"ק מראדומסק זי"ע ב'תפארת שלמה' (פרשת ויקהל): 'וכן דוד המלך ע"ה היה הראש לשירות ותשבחות כמו שאמרו בש"ס (ברכות ז): למה נקרא שמה רות וכו' שיצא ממנה דוד שריווה להקב"ה בשירות ותשבחות. ולזה כל השירות ותשבחות הנאמרים מדוד המלך ע"ה

שאמרו חז"ל (ספרא פרשת שמייני) שביום השמיני למילואים עמדו משה ואהרן והתפללו לה' שתרד אש מן השמים להראות לישראל שנתקבלה תשובתם - ולא ירדה האש. והיה אהרן הכהן בוש ונכלם, ויאמר אל משה שהדבר נסבב בסיבתו על שהחטיא את ישראל בחטא העגל. נכנסו משה ואהרן אל ההיכל ונשאו תפלה לה' - 'ותצא אש מלפני ה'' (ויקרא ט כד). ויש להתבונן, על מה עשה ה' ככה שהיו צריכים להתבזות בפני קהל ועדה ולהתפלל אל ה' בחזקה, והרי הוא ית' בעצמו ציוה להם 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' (שמות כה ה) ולמה לא ירדה אש מן השמים רגע כמימרא.

ברזומה לזה גם מצינו בעת חנוכת בית ראשון, שהיה שלמה המלך עמל שנים רבות לבנות בית לה' מכון לשבתו עולמים, ורבו בוני המלאכה מכל קצוות תבל איש איש כעבודתו לשכלל את בית ה' בפאר ויופי, וככלות הכל, כשהושלמה המלאכה וביקש להכניס את הארון לבית קדשי הקדשים לא עלה בידו, וכמו שאמרו במדרש (שמו"ר ח א): 'שאו שערים ראשיכם' (תהלים כד ז), שלמה אמר הפסוק הזה בשעה שהכניס הארון לבית קדשי הקדשים, עשה ארון של י' אמות, כיון שהגיע לפתח בית המקדש היה הפתח של י' אמות והארון של י' אמות, ואין עשרה אמות יכולין להיכנס בתוך י' אמות. ועוד שהיו טעונין בו, כיון שבא להכניסו לא היה יכול, עמד שלמה והיה מתבייש ולא היה יודע מה לעשות, התחיל להתפלל לפני הקב"ה, מה עשה שלמה אמרו רבותינו ז"ל הלך והביא ארונו של דוד ואמר (דברי הימים ב' ו מב) 'ה' אלהים אל תשב פני משיחך'. אמר רב ברכיה בשם רב חלבו: באותה שעה חיה דוד, והכל ממך לדרוש, שכן דוד אומר (תהלים לב ב) 'ה' העלית מן שאול נפשי חייאתי מיורדי בור', והיה שלמה אומר: רבון העולמים עשה בזכותו של זה, שנאמר (דה"י שם) 'זכרה לחסדי דויד עבדך' - מיד נענה, מה כתיב אחריו (שם ז א) 'וככלות שלמה להתפלל והאש ירדה מהשמים ותאכל העולה והזבחים וכבוד ה' מלא את הבית'. ונפלאת היא בעינינו, כיצד יתכן ששלמה המלך החכם מכל אדם (מלכים א' ה י) טעה בחשבון פשוט הידוע לכל ינוקא שעשר אמות אינם יכולים להיכנס בעשר אמות, ולמה נסבב לו כל זאת מאת ה'.

יסודות והקדמות ללימוד ספרי החסידות

י

ונאמר, דהצד השווה בשני מקומות הללו, דיום חנוכת בית לה' היה יום גדול עד מאד, שהקב"ה נתרצה לבריותיו שאף שמקומו הוא בשמים והארץ נתן לבני אדם - ושם אין ביכולת להשיגו ולראותו כלל וכמו שאמר ה' למשה רבנו 'כי לא יראני האדם וחי' (שמות לג ט), בכל זאת יצא מגבול מקומו כדי לבוא ולשכון בתוך הגשמי, ודבר זה מורה על קרבה עצומה של ה' לברואיו, וכפי שאף שלמה המלך מתפלא על זה בתפלתו הידועה בחנוכת הבית ואומר 'כי האמנם ישב אלהים על הארץ, הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך אף כי הבית הזה אשר בניתי' (מלכים א' ח כז). ורצה השי"ת לזכות את ישראל בזיכרון אחר זיכרון שיוכלו להקים עבורו בית של קבע בתחתונים שם יוכלו לראותו ולקבל השפעות קדושה לרוב, על כן דווקא בהאי זימנא בתוקפו של מעמד, נעשה כעין תקלה שלא ירדה האש מן השמים ושהארון ששם עיקר מקום השראת השכינה לא יכל להיכנס לפני ולפנים, כדי להביא את ישראל לידי ביטול הכנעה והבנה, כי כל זה נסבב בכוונה תחילה מאת ה' שיבררו שגם מציאות זו נכונה מאת ה' ויקבלו זאת בשמחה ויעורר על ידם לעבוד אותו ביתך שאת ויתר עז. ולפיכך כשנכנסו משה רבנו ואהרן בתחינה ובבקשה לפני ה' והאירו ארץ שהמניעה לירידת האש הוא למען שיתבטלו יותר וישובו בתשובה שלימה, מיד זכו ל'ותרד אש מן השמים וירא העם וירונו' (ויקרא ט כד) שהתמלאו בשמחה ורינה לשורר שיר חדש שגם ההסתר דבר נועד לטובה גדולה.

והוא הדבר גם בחנוכת בית המקדש הראשון, דהנה מקדש ראשון היה גבוה יותר במעלתו ממקדש שני (ראה יומא כא:) והיה זמן מרומם עד מאד של מילוי משאלתו של מקום לעשות לו דירה בתחתונים (תנחומא פרשת נשא טז). בא השי"ת ועשה מעשה שיכשל בדבר שאפילו התינוקות יודעים אותו, ועוד שדבקו שערים זה בזה ולא הניחו אותו מלהיכנס אל הקודש פנימה (שבת ל), וכל זה היה לטובה כדי שיפיל תחינה אל ה' שהוא מאמין באמונה שלימה שטובא גניז כאן. והיינו טעמא שכשאמר 'זכרה לחסדי דוד עבדך' מיד נענה, כי זאת הייתה עיקר מידתו של דוד המלך להכיר את בוראו גם מעמק תחתיות שאף שעבר צרות רבות ורעות,

שבראשית לידתו עד היותו בן כ"ח שנים חשבו אותו אחיו למזמר (ראה עשרה מאמרות מאמר חיקור דין חלק ג פרק י, יוסף תהילות למרן החיד"א ז"ע תהלים סט בשם מזרש), ולכן שלחוהו אל המלחמה כדי שיהרג שם (שם), וגם אחר כך היה נרדף בכל ימי חייו משאול המלך, ומתרבות רעה שבביתו שקשה ממלחמת גוג ומגוג (ברכות ז:). בכל זאת לא כהתה עינו ולא נס ליחו מלשורר בפיו תהילה לאלהינו (זוהר הקדוש ח"ב קמז). כי כל הנעשה בעולם הוא לטובה, כדי שימצאו את נקודת האור שבתוך החושך.^ט

ולכאורה דברי הש"ס צריכין ביאור היטב, כי מאי נפקותא יש, אם עמד דוד המלך ע"ה על ידי שהיה מעוררו הכינור או על ידי שליח, הלא לא בא להודיענו אלא מוסר השכל שכל אחד ילמד ממנו לעשות כך, כי אף על פי שהיה מלך, אף על פי כן קם בחצי הלילה כמאמר הכתוב (תהלים קיט סב) 'חצות לילה אקום' וגו', ומה נפקא מיניה אם היה על ידי הכינור או על ידי השליח.

ונראה, דהנה ידוע שהמטה הוא בית מנוס לאדם בעת צר לו, שהוא נופל תיכף על המטה, ועל כן מובן שהמטה נקרא על שם צערו של אדם, וכמאמר הכתוב (תהלים מא ד) 'על ערש דוי'. וגם כן נבין מקודם מהו תכליתו של הכינור, הענין הוא כך, דהנה בכנור יש הרבה קולות מעורבבים משונים זה מזה, לא ראוי זה כראוי זה, זה יש בו קול אחד עב ביותר, ויש בו אשר דק ממנו מעט, ויש אשר הוא הדק היטב היטב, ועל ידי התערובות הקולות הללו ביחד,

ה. כמו שכתב ה'כד הקמוח' (ערך תפלה): "ה' אלהים צבאות שמעה תפלתי האזינה אלהי יעקב סלה" (תהלים פד ט), פסוק זה אמרו דוד ע"ה, והיה מתחנן להקב"ה שישמע תפלתו לפי שעם התפלה יתקרב אדם לבוראו, והנה דוד שריוה להקב"ה בשירות ותשבחות (ברכות ז:). ריבה לפניו תפלות ותהלות מכל אשר היו לפניו, וערך שלחן התפלה לכל באי עולם, וכיון שבא דוד באת תפלה לעולם (מגילה יח). כי הוא החזיק יסודותיה והדריך בה לכל הבריות ולימד דעת את העם איך יתנהגו בתפלה ובתחנה לפני אדון הכל'.

ט. אמרנו להעתיק כאן דברים מ'דרשות מהר"ם שיק' (דרוש צח) הנוגעים לעניינינו: 'ועוד יבואר גם כן דברי הש"ס (ברכות ג:)' 'כנור היה תלוי למעלה ממיטתו של דוד המלך ע"ה, וכיון שהגיע חצות לילה נשבה בו רוח צפונית, והיה הכנור מגנן מאליו, מיד עמד ועסק בשירות ובתשבחות'.

אבל באמת הוא אינו כן כנ"ל, כי טח עיננו מראות ולבנו מהבין כי השי"ת הוא טוב לכל ורחמיו על כל מעשיו ומאתו לא תצא הרעות, וכל רעה שמביא פעמים על האדם יש בו גם כן תערובות טוב, אבל רק לפי קוצר שכל האדם נראה לו שהוא רעה לגמרי, כאמרם ז"ל (שבת יג:) 'שוטה אינו מרגיש', אבל באמת יש בו גם כן טוב, כמו ענין הכינור שזכרנו לעיל שיש בו תערובות הרבה קולות. אבל דוד המלך ע"ה היה יודע את כל זה האמת, והיה מבין הכל על מכונו, אפילו בשעה שהיה צרות מתגברין עליו מאד, אף על פי כן לא היה מייאש עצמו מן הרחמים, כי ידע בבירור שזה הרע הוא מעורב בטוב וזה מבוא להטוב והוא כפרוזדור לפני הטרקלין. ואלו הם דברי השי"ס בביאור היטב, 'כינור היה תלוי למעלה ממיטתו של דוד', רצה לומר, כי המטה נקרא על שם הצרות כנ"ל, פירוש, אצל כל הצרות שהיה לו, היה יודע שזה מעורב גם כן בטובה, והיה אצלו כענין הכינור שזכרנו שהוא מעורב בקולות, וכל קול לעצמו אין בו מן הנעימות ורק בהתאחדם בכלל אחרים הם ערבים לשומעיהם. וכיון שהגיע חצות לילה, היינו, שנתגברו הצרות מאוד מאוד כמו חצות שאז החושך בהתגברות מאוד כנ"ל, 'נשבה בו' רוח צפנית' – 'בו' דייקא, היינו בדוד עצמו, רוח הקדושה הצפון

משמיעים קול ערב ונחמד, והוא ענין הכלי שיר.

וחצות לילה אז הוא החושך בהתגברות גדול מאוד כנודע, ואז הוא חושך יותר מחשכו של לילה, והנה האדם כשרואה שאז הוא חושך מאוד, הוא סובר שמאז ואילך יהיה חושך יותר לפי דעתו ולפי ראות עינו, ואינו מקוה שיהיה אור, אבל באמת אינו כך, שאדרבה מחצות ואילך מתגבר היום, ומתחיל להאיר מעט מעט עד שמתחיל אור היום, ואחר כך הוא נץ החמה כסדר שהעולם נוהג בחסדי השי"ת, כי הוא בורא ומנהיג וכו'. נמצא שאינו כמי שסובר האדם אלא אדרבה הוא להיפך.

כך הוא הענין גם כן כאן עם דוד המלך ע"ה, שדוד המלך ע"ה היה לו כל ימיו יסורין והיה נרדף משונאיו ולא היה לו מנוחה, ואפילו בשעה שהיה מלך גם כן היה לו כמה וכמה צרות משאול ואבשלום כנודע לכל המעיין בספר שמואל א' וב' כמה צרות שעברו עליו. ולפעמים היו מתגברין עליו הצרות כל כך, עד שכמעט היה יכול לומר נואש, לפי שכל האנשים היו רואין שאין לו רפואה כמו שכתוב (תהלים ג ג) 'רבים אומרים לנפשי אין ישועתה וגו'. והוא הענין, כמו חצות לילה שאז הוא חושך מאוד כמו שזכרנו, שסוברין העולם שיהיה עוד חושך יותר ויותר.

מאמר 'זוהר הקדוש' הנוגע לעניינינו

תא חזי כדברינו מה שכתב ה'זוהר הקדוש' (ח"ג ז-ח-ג), בראשית ענינו ידבר בגדלות הדביקות שיש בין ישראל לאביהם שבשמים, דיש ג' כתובים המעידים על דרגת הקרבה בין הני תרי, שכתוב אחד אומר (ויקרא כה נה) 'כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם' – שאנו עבדי המלך. ומקרא אחר מגיד (דברים יד א) 'בנים אתם לה' אלהיכם' – שאנו בניו של מקום. ובשלישיה יאמר (תהלים קכב ח) 'למען אחי ורעי' – שאנו כמו אחים ורעים שהוא דרגה ומעלה עליונה כשנים החקוקים באהבה עזה אשר יהיו לאחד. והוא פלאי, מה דרגתנו האמיתית אם כבנים אם כעבדים או שמא ידידים ורעים אהובים. מפרש ה'זוהר הקדוש' דהמה ג' דרגות זו אחר זו, שיש דרגה של עבד שהוא הפחות שבמעלה ולמעלה מזה דרגת בן, והגבוה מכולם הוא מדרגת 'אחי ורעי' הרומז לקשר עליון כאילו נהפכו להיות עצמותו יתברך ממש. 'ובוצינא קדישא [רשב"י] הכי אמר: 'הנה מה טוב ומה נעים' וגו' [שפירש הדביקות הזו הוא] כמה דאת אמר (ויקרא כ יז) 'ואיש אשר יקח את אחותו', [שפירשוהו] ובספרא דרב ייבא סבא, 'ואיש' - דא קודשא בריך הוא, 'אשר יקח את אחותו' - דא כנסת ישראל, וכל כך למה 'חסד הוא' - חסד הוא ודאי וכו' [שמעשה הקרבה הגדול שבין השי"ת לכנסת ישראל, הוא כמעשה נישואין המכונה 'חסד', וזה מורה על גודל הקרבה בין השי"ת לישראל]. ועל דא [ועל זה נאמר הפסוק] 'הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד' - קודשא בריך הוא וכנסת ישראל'. ממשיך ה'זוהר הקדוש' ואומר, שכשנדייק בקרא נמצא כתוב 'שבת אחים גם יחד', ובא לרבות את אחדות שצריכה שתהיה גם בתוך בני ישראל למטה, ואז כשיש אחדות שלימה על זה נאמר (דברים ו ד) 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד', מהו 'אחד' דא כנסת ישראל, דאחיד ביה בקודשא בריך הוא'.

בקרבו, נשבה בו התעוררות והתחיל
 מנגן מאליו, שהיה מחשב בעצמו
 שהאל הטוב הוא טוב לכל, ומאתו לא
 תצא הרעות כנ"ל, ובוודאי יהיה לו
 טובה על ידי כך, ו'מיד עמד ועסק
 בשירות ותשבחות'.

אם כן משנודע לנו חביבותא דידן כלפי שמיא – ממשיך שם ב'זוהר הקדוש', קשה עד מאד, כיצד יתכן שאנו המשוקעים במחשבות רעות וכיוצא בזה נהיה חד עם השי"ת שאין עוצם לגדולתו, ואף אם היינו בדרגה עילאה עדיין אין מי שישווה לו ית', וכל שכן אנו במצבינו שצריך לפרש כיצד נעשים 'אחים ורעים' להשי"ת. מגלה ה'זוהר הקדוש' דהא כיצד, על ידי עבודת השיר והשמחה כמאמר הכתוב (תהלים ק א) 'עבדו את ה' בשמחה בואו לפניו ברננה'. ורמז זה כלול גם במה שהזכיר קודם לכן בפסוק 'שמע ישראל' כי תיבת 'ישראל' הוא אותיות שיר א-ל (שער הכוונות דרושי כוונות קריאת שמע דרוש ה).

ועדיין צריכים אנו למודעי, כיצד יתכן להיות בשמחה כשהאדם סבוך ביצוריו וצריך להביא אשמו בראשו: 'ואי תימא פולחנא דקרבנא הכי הוא [ואם תאמר שיביא קרבנו בשמחה], לא אפשר, דהא ההוא בר נש דעבר על פקודא דמאריה על פקודא דאורייתא ותב לקמי דמאריה, במאן אנפין יקום קמיה, הא ודאי ברוח תבירא ברוח עציב [הרי זה אינו באפשרי, שהרי מי שעבר על דברי התורה ומבקש לשוב לפני קונו, באלו פנים יכול הוא לעמוד והלא ודאי הוא ברוח שבורה ובעוצב], אן הוא שמחה, אן הוא רננה' [והיכן היא השמחה, והיכן היא הרננה שנאמר שצריכים לעבוד את ה' על ידם]. מורה לנו ה'זוהר הקדוש' תקנתו, שיראה לקיים דברי הגמרא (ברכות ח). לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים, כפי

אין מסלק עצמו מכל הדברים שהם בחוץ, אף שהוא פונה להשי"ת ומתפלל לפניו, מכל מקום יש כאן עירוב המחשבה והוא מעכב הדביקות עם השי"ת, ואם מסלק עצמו מכל הדברים שהם בחוץ עדיין, צריך שיתחבר עם השי"ת. ולפיכך צריך שיכנס שיעור שני פתחים, הכניסה בפתח האחת היא הסתלקות מבחוץ, והכניסה בשנית היא לפנים להתייחד

י. ובמהר"ל (נתיבות עולם נתיב העבודה פרק ה) פירש כעין זה: 'שם יכנס שיעור פתח אחד, אין הפתח האחד מורה רק על הסילוק מבחוץ בלבד, דהיינו, שהוא מסלק עצמו מכל עסקי העולם, ואין זה התייחדות לגמרי עם השי"ת, שצריך אל זה שני דברים: האחד, הסילוק מכל הדברים. והשני, להתייחד עם השי"ת אשר הוא מתפלל לפניו. ואין זה בלא זה שם

שמצינו בדוד המלך שאמר (תהלים כד ז) 'שאו שערים ראשיכם', וכמו שנאמר באהרן (ויקרא טז א) 'בזאת יבוא אהרן אל הקודש' ועל ידי הכניסה בשערים אלו שהם שערי השמחה [כמו שיבואר להלן], יזכה אף הוא להיכנס כמוהם לקודש הקודשים ושיהיה רצוי לפני ה' וישפיע לו כל טוב. עד כאן דברי ה'זוהר הקדוש הנצרכים לעניינינו^א.

נעים' וגו' כמה דאת אמר (ויקרא כ ז) 'ואיש אשר יקח את אחותו, ובספרא דרב יבא סבא, 'ואיש' - דא קודשא בריך הוא, 'אשר יקח את אחותו' דא כנסת ישראל, וכל כך למה 'חסד הוא', חסד הוא ודאי, והא אוקמוה. ועל דא 'הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד' (תהלים קלג א) קודשא בריך הוא וכנסת ישראל, 'גם' לרבות ישראל דלתתא, כדאמרינן דהא בשעתא דכנסת ישראל באחדותא בקודשא בריך הוא, ישראל דלתתא שריין בחדוותא גם אינון בקודשא בריך הוא, ובגין כך גם יחד כתיב ובספרא דרב המנונא סבא 'גם יחד' - לרבות צדיק בה בכנסת ישראל דאינון זווגא חד וכלא מלה חד. ותנינן בפרשתא ד'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד' (דברים ו ד), מהו 'אחד' דא כנסת ישראל, דאחיד ביה בקודשא בריך הוא, דאמר רבי שמעון זווגא דדכר ונוקבא אקרי 'אחד', באתר דנוקבא שריא 'אחד' אקרי, מאי טעמא, בגין דדכר בלא נוקבא פלג גופא אקרי, ופלג לאו הוא חד, וכד מתחברן כחדא תרי פלגי אתעבידו חד גופא, וכדין אקרי אחד. והשתא קודשא בריך הוא לא אקרי

עם השם יתברך, כי בפתח השנית אין כאן סלוק מבחוץ רק כניסה בפנים, והפתח הראשון אינו רק הסילוק מבחוץ, ולפיכך אלו שני פתחים הם סלוק מבחוץ וכניסה בפנים לגמרי. וראה עוד 'כתונת פסים' (פרשת צו) בשם מרן ה'בעל שם טוב' ז"ע, בפירוש דברי הגמרא וה'זוהר הקדוש' הנ"ל.

יא. לשון ה'זוהר הקדוש' בשלימות בתוספת מעט על האמור למעלה: 'זכאין אינון ישראל דלא יהב לון קודשא בריך הוא לרברבא או לשליחא אלא ישראל אחידן ביה והוא אחיד בהו, ומחביבותא דלהון קרא לון קודשא בריך הוא עבדין, הדא הוא דכתיב (ויקרא כה נה) 'כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם', לבתר קרא לון בני הדא הוא דכתיב (דברים יד א) 'בנים אתם לה' אלהיכם', לבתר קרא לון אחים הדא הוא דכתיב (תהלים קכב ח) 'למען אחי ורעי' וגו'. ובגין דקרא לון אחים בעא לשוואה מדוריה בהו ולא יעדי מנייהו, כדין כתיב 'הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד', ובוצינא קדישא הכי אמר 'הנה מה טוב ומה

יש ביכולתנו ללמוד את דברים אלו על דרך העבודה, זהנה כל אחד מישראל משתוקק לעשות רצון קונו ומתאוה להיות אהוב ונחמד קרוב וידיד כלפי שמיא בדרגה הגבוהה ביותר של 'אחי ורעי' וכפירושם של דברים דקאי על החיבור הגדול ביותר שיכול להיות בין רעים אהובים. אכן פעמים אדם מוצא עצמו במצב של חטא שיש לו ירידה ברוחניות שנצרך להביא קרבן עליהם, והוא עומד ותמה מדוע נעשה לו אוון, וכי כן היא המדה להמיט אסון על רע וידיד כנפשו ממשיך. ועל זה באו לומר

תקנתיה, אלא רזא דמלה הא תנינן (שם ח.ת.) לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים וכו' ויצלי צלותיה, הדא הוא דכתיב (משלי ח לד) 'לשמור מזוזות פתחי' שני פתחים סלקא דעתך, אלא אימא שיעור שני פתחים. כאן רמז למה שאמר דוד (תהלים כד ז) 'שאו שערים ראשיכם' אינון מעון ומכון דאינון גו לגו שירותא דדרגין חסד ופחד ואינון פתחין דעלמא, על דא אצטריך בר נש דיתכוין בצלותיה לקבל קדש קודשין דאינון שמא קדישא ויצלי צלותיה, והנהו אלין שיעור ב' פתחין ב' כתרין. ואית דמתני הכי, שמחה דא כנסת ישראל, ושמחה הא אוקמוה כדכתיב (ישעיה נה יב) 'כי בשמחה תצאו וגו', וזמינין ישראל לנפקא מן גלותא בהאי שמחה ומאן איהי כנסת ישראל, ועל דא 'עבדו את ה' בשמחה' כמה דכתיב (ויקרא טז ג) 'בזאת יבוא אהרן אל הקדש' וכלא חד'. עיין שם.

יב. ביקשנו שלא להיכנס לשאלת הבחירה והידיעה, כיצד נענש

'אחד', ורזא דמלה, כנסת ישראל בגלותא וקודשא בריך הוא סליק לעילא לעילא וזווגא אתפרש, ושמא קדישא לא אשתכח שלים ו'אחד' לא אקרי, ואימתי יתקרי אחד, בשעתא דמטרוניא תשתכח ביה במלכא ויזווגון כחדא, הדא הוא דכתיב (עובדיה א כא) 'והיתה לה' המלוכה' מאן 'מלוכה' דא כנסת ישראל דמלכו בה אתקשר כדין 'ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד' (זכריה יד ט) ועל דא 'הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד'.

ובהמשך הדברים: 'השתא דלא אשתכח קרבנא, מאן דחטי קמי מאריה ותב לגביה, ודאי במרירו דנפשא בעציבו בבכיה ברוח תבירא, היאך אוקים שמחה ורגנה הא לא אשתכחו גביה, אלא הכי אוקמוה, דתושבחן דמאריה וחדוותא דאורייתא ורגנה דאורייתא דא הוא שמחה ורגנה, והא תנינן (ברכות לא.) ולא מתוך עצבות וכו', דלא יקום בר נש קמי מאריה בעציבו, והא לא יכיל, ומאי

לו, שא עיניך וראה מעשי אבותיך אהרן כהנא קדישא ודוד מלכא משיחא אשר שניהם שווים לטובה, שבבואם אל מקדש ה' היה נראה להם שנדחו מכל וכל ולא רצו בהם, ברם שניהם הבינו לאחריתם שאין כל הנסבב כאן משנאת ה' אותם אלא אדרבה קריאת חיבה מאת ה' שרוצה להעניק להם כפלים לתושיה ממה שיש בידם כעת, ולכן משפילם עתה כדי ליתן להם אחרית לבסוף^י. והם 'שערי השמחה' שצריכים להיכנס אליהם, דהכתוב אומר 'בואו שעריי [לשון רבים] בתודה חצרותיו בתהילה', שדרך ישכון אור לבוא אל השלימות, הוא על ידי הכניסה בהני תרי שערים כדרך שפירש הרה"ק הרבי ר' בונם מפרשסיחא זי"ע, ששני השערים המה אחד לצאת מן העולם הזה, והשני להיכנס לעולם הבא (שפת אמת לפסח שנת תרס"ג). היינו, ששער קמא תפקידו להאמין באמונה שלימה שהקושי והמחשבות שלו באים מאת ה' ותפקידו לעזוב אותם ולנוס מהם בפתח העומד לפניו. ואילו השער השני תפקידו שיכנסו על ידו לעולם הבא, כלומר, לדעת שהרע אינו רעה כלל אלא טוב הגנוז כדי שיזכה על ידם להיכנס בשערי עולם הבא ולהשיג דרגות שלא יכל להגיע עליהם קודם לכן, וכמו שעשה שלמה המלך באומרו 'שאו שערים ראשיכם והנשאו

ציבור בתפלות ובתחנונים הוא נופל ממדרגתו. הלך אהרן הכהן ונכנס עם משה רבנו ולימדו את מעשה הקטורת שהיא לשון קשר (זוהר הקדוש ח"ב ריט:), כיצד להעלות אף את הנמיכות לגבוה, ואז **'ויצאו ויברכו את העם וירא כבוד ה' אל כל העם' - פירוש, אחר שלמדו זאת שיוכל לקשר אותם לשרשם, 'ויצאו ויברכו את העם' - פירוש, אחר כך ברכו את העם, 'וירא כבוד ה' אל כל העם' - שעל ידי שהיה מקשר אותם לשרשם - 'נראה כבוד ה' אל כל העם' וגו'.** עיין שם.

אדם על עוונותיו אם המה שלוחיו של מקום, והמעמיק ימצא מרגוע לזה בספרי הקודש וביותר בספרי הכהן הגדול מלובלין זי"ע.

יג. ה'מאור ושמש' (פרשת שמיני) מפרש בדומה לזה, כי עבודתו של אהרן הכהן היתה להעלות את גשמיות צרכי הכלל לגבוה שיעשו זאת לשם שמים, והנה בתחילה היה קשה לו לעשות זאת, **'כי באמת זאת קשה מאד לישא על עצמו עול של ציבור, שאז אינו יכול לעבוד עבודתו כראוי ונכון, שעל ידי שהוא נושא עליו עול**

פתחי עולם' – שהדביק עצמו להיכנס בפתחים הללו על ידי שנכנס בשער קמא להאמין כי הקושי וההסתר מאת ה' הוא, ובא עוד בפתח השני לרמז על זה כי הרע עצמו נהפך לטוב. וכפי מה שהאדם נכנס שיעור שני פתחים, לעבוד את ה' בשיר ורננה ולעשות מ'שמע ישראל' 'שיר – א-ל' להודות גם על זמני הירידה, כך זוכה לשפעת ה"י מידו ממש ונותנים לו כל משאלות לבו¹.

והביא ה'זוהר הקדוש' הנ"ל הקרא דכתיב 'עבדו את ה' בשמחה ובוא לפניו ברננה' – ללמד לכלל, שעל ידי שהאדם מתהלך בשמחה ומשורר שירה [כי אין אדם שר שירה אלא מתוך שמחה וטוב לבב (רש"י ערכין יא. ד"ה אין אדם)] ומודה על הירידה שהוא גם כן בכלל הניגון, אזי זוכה למש"כ אח"כ ל'דעו כי הוי"ה הוא האלהים' שהרחמים הרמוזים בשם הוי"ה והדינים הגנוזים בתיבת 'אלהים' (זוהר הקדוש ח"ג סה., ח"ב מז.) שווים אצלו לטובה שהדינים נהפכים לרחמים

מהבורא שיפתח להם שערים שתהא יכולה לעבוד אותו ולהודות לו, וזהו 'פתחי עולם' (שם כד ז). אך עיקר הדבר הוא שצריך האדם לקרב שני פתחים, שתי התשוקות אחד אל אחד, אהבת ישראל להבורא ב"ה, כי כל זמן שלא קרב זה אל זה לא נשלם התענוג ורצון העליון. אבל כשבאו הפתחים לידבק זה בזה אזי נשלם התענוג, וממילא משפיע הבורא ב"ה לכנסת ישראל רחימא דנפשי וכל טוב וכל מיני השפעות קדושות' (תורת אמת ליקוטים מהרה"ק מאפסא ז"ע לשבת שקלים).

טו. וכפי שהיה ביציאת מצרים, שקושי השעבוד ואמונת ישראל שהשי"ת גאלם, פעל שתהיה הגאולה על ידי

יד. 'שמעתי מאדומ"ו הרב [הקדוש מאפסא] נ"י, על הא דאמרו חכמינו ז"ל בש"ס (ברכות ח.) לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים, שנאמר (משלי ח לד) 'לשמור מזוזות פתחי לשקוד על דלתותי' וכו'. דהנה שני תשוקות בעולם, אחת תשוקה נכבדת של הבורא כל העולמים לכנסת ישראל, כמו שנאמר (שיה"ש ה ב) 'פתחי לי אחותי' וכו', וכמו שאמרו חכמינו ז"ל (שיה"ר ה, ג) פתחי לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם שערים גדולים. וגם יש בקשה ותשוקה אשר כנסת ישראל מבקשת מהבורא ב"ה, כמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קיח יט) 'פתחו לי שערי צדק אבוא בם אודה י-ה', דכנסת ישראל מבקשת

יט - שירה חדשה שבחו גאולים -

גדולים יותר, וה' מזכהו להשיג גדולות דווקא גלל זה שירד למעמקים לקרוא שם לה'.

ה'שפת אמת' (פרשת בא שנת תרל"ט) מפרש ביסוד הנ"ל את מאמר הכתוב (שמות ז כו) 'בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו וכו' למען שייתי אותותי אלו בקרבו וכו' וידעתם כי אני ה'", שהיה משה רבנו עומד ותמה, מאי טעמא ומהיכן יש לפרעה כח גדול כזה להרע ולא להוציא את בני ישראל ממצרים. בא ה' וגילה לו רז זה 'כי אני הכבדתי את לבו' – שהוא יתברך מכביד כסדר את לבו ונותן לבני ישראל עוד מיצר והסתר, לתכלית שיזכו בני ישראל להתעלות עוד יותר ולהגיע לדרגת 'וידעתם כי אני ה', ולכן – מסיים ה'שפת אמת' – 'אל יפול לב אדם עליו בראותו כח היצר ותחבולותיו כי רבים המה, אבל כולם מאת נורא עלילה יתברך שמו^{טז}.

שירה חדשה שבחו גאולים - זמר בכל יום

בין והתבונן, כי עבודה זו של עשיית שיר חדש מכל מיצר והסתר קיימת בכל יום תמיד ורמוזה בתיבות התפלה, שהרי אנו אומרים בכל יום תמיד (ברכת אמת ויציב) 'שירה חדשה שבחו גאולים לשמך הגדול על שפת הים', ועל פי פשוטו אין לזה הבנה, וכי שירה זו שאנו מודים כעת היא 'שירה חדשה', והרי היא שירה בת אלפי שנה ששוררו משה ובני ישראל 'על שפת הים'. רק הענין, דבפרק זה חובה עלינו להיכנס במחשבה גמורה למצבם של ישראל בעת מנוסתם על יד ים סוף, שכמו שהם עמדו על שפת הים ולא יוכלו לפנות ימין ושמאל בלתי להתפלל אל ה', כן גם עלינו לחוש כאילו אנו במיצר ואין לנו מה לעשות (ראה הרחבה בזה ב'מעיינא

טז. וזה לשונו במקום אחר (פרשת אמור שנת תרס"ג): 'ולכן אל יפול לב אדם עליו במה שהיצר הרע רודף אותו תמיד, כי הוא אות על חלק הקדושה שיש בו.'

הקב"ה בכבודו ובעצמו ולא על ידי מלאך שרף או שליח, כי כן המדה שכשזוכים להיות בבחינת 'אחי ורע', שרעו בא בעצמו לסייע ואינו שולח שליחים.

דמלכא' גליון טו), ולכן כמו שאז כשנבקע לפניהם הים אזי נגלה להם שכל הילוכם היה במחשבה תחילה כדי להנקם בפרעה וכמאמר הכתוב (שמות יד ב-ד) 'דבר אל בני ישראל וישבו ויחנו לפני פי החירות וכו' וחזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם ואכבדה בפרעה ובכל חילו וידעו מצרים כי אני ה'", כן גם עתה אנו מאמינים באמונה שלימה שכל קושי הבא עלינו הוא ירידה לצורך עליה ובא כדי להעלותינו ביותר לשורשנו הנעלה. ולכן משבחים ואומרים 'שירה חדשה שבחו גאולים לשמך הגדול על שפת הים', דשירה זו היא שירה חדשה מכעת ממש שאנו משבחים ומודים על המניעות הבאים עלינו שסיבתם האמיתית לטובה מה שלא היה מיום בריאת העולם עד הנה, כדי שיעלו ויתקשרו ניצוצות הקדושות למידותיהם בעליונים. בכך יש לפרש את סמיכות הכתובים (ויקרא י טז-יח) 'לא תשנא את אחיך בלבבך ואהבת לרעך כמוך'. היינו, שהאדם לא ישנא את הרע שבלבבו לומר כי הם נועדו להכשילו ולהפילו משנאת ה' אליו, אלא 'ואהבת לרעך כמוך', שיאזין וישמע לרעו הגדול השי"ת" שסיבב לו טוב בלבוש של רע, כדי שיפשטם וימצא שם טובות, עד שיתגלה לטו כי הרע עצמו טוב הוא.

שמעון הצדיק זכה לראות את פני השכינה, הטעם לזה

לא נמנע עצמינו לאמץ לבבם של הני ברכיים כושלות, הכורעים תחת סבך היצר ואינם מבינים מה עשה ה' להם ככה, שכל מחשך ומיצר העובר עליהם נועד רק כדי להעלותם עוד ועוד עד אשר יזכו להיות בכלל 'למען אחי ורעי' של השי"ת.

בא וראה מה שאמרו בגמרא (יומא לט): 'באותה שנה שמת בה שמעון הצדיק, אמר להם: בשנה זו הוא מת. אמרו לו: מניין אתה יודע.

יז. כדברי רש"י (שבת לא. ד"ה דעלך סני לחברך לא תעביד) שרעך היינו 'רעך ורע אביך אל תעזוב' (משלי כז י) - זה הקב"ה, אל תעבור על דבריו שהרי עליך שנאוי שיעבור חברך על דבריו.

אמר להם: בכל יום הכפורים היה מזדמן לי זקן אחד לבוש לבנים ועטוף לבנים, נכנס עמי ויצא עמי. והיום נזדמן לי זקן אחד לבוש שחורים ועטוף שחורים, נכנס עמי ולא יצא עמי'. אכן – ממשיכה הגמרא כך הווה: 'אחר הרגל חלה שבעה ימים ומת'. במדרש (ויק"ר כא יב) ובירושלמי (יומא פ"ה ה"ב) ישנה תוספת על הנ"ל, מי היה זה שהתלווה עמו בשנתו האחרונה, 'הלא הקב"ה בכבודו היה נכנס עמו ויוצא עמו', שהרי שום מלאך לא היה יכול אף הוא נוכח באוהל מועד בעת הקרבת הקטורת לפני ולפנים, כמו שנאמר (ויקרא טז יז) 'וכל אדם לא יהיה באהל מועד', אפילו אותם שפניהם כפני אדם – מלאכי מעלה.

שמיא ניתן להוציא מהנ"ל פרק של חיזוק, שמעון הצדיק שהיה מן הצדיקים היותר גדולים, משירי כנסת הגדולה (אבות פ"א מ"ב), ומנהיגם של ישראל בימי נס חנוכה (ראה מגילה יא). השתוקק בוודאי להדבק בה' ולהמשיך את דורו אחריו, אבל דורו לא נמשך אחריו והוכרח לראותם בניוולם, שאפילו בית המקדש היה נתון למרמס תחת יד יוונים ומצבם של ישראל היה בכי רע, וכפי שרואים אכן, שמיד אחר מותו כבר החלו הניסים שהיו בבית המקדש להתמעט". אכן דווקא אז באותם שנים [חוץ

הכהן', משמת שמעון הצדיק תשש כחה של מערכה כשמסדרין אותה בשחרית לא היו נמנעין מלהוסיף עליה עצים כל היום כולו. כל זמן שהיה שמעון קיים ברכה נכנסת בשתי הלחם ובלחם הפנים, שתי הלחם מתחלקות בעצרת לכהנים ולחם הפנים ברגל לכל המשמרות לאנשי משמר, יש מהן שאוכלין ושובעין ויש מהן שאוכלין ומותירין, ולא עלה ביד כל אחד ואחד אלא כזית, משמת שמעון הצדיק לא היתה ברכה נכנסת לא בשתי הלחם ולא

יה. כדברי התוספתא (סוטה פ"ג ה"ז): 'כל זמן שהיה שמעון הצדיק קיים היה נר מערבי תדיר, משמת הלכו ומצאוהו שכבה, מיכן ואילך מוצאין אותו פעמים כבה פעמים דולק. כל זמן שהיה שמעון קיים היתה מערכה תדירה כשמסדרין אותה כשחרית היתה מתגברת והולכת כל היום כולו, והיו מקריבין עליה תמידין ומוספין ונסכיהן ולא היו מוסיפין עליה אלא שני גזרי עצים עם תמיד של בין הערביים כדי לקיים מצות עצים בלבד שנאמר (ויקרא ו ה) 'ובער עליה

מבשנתו האחרונה שרמזו לו כי הוא עומד למות], זכה שמעון הצדיק למעלה יתירה אשר עין לא ראתה, לראות באור פני מלך חיים, וכל זה מחמת שהבין מדעתו שהחושך סביב לו אינו הסתר פנים אלא קול אליו שיתקרב אל ה', ולכן אחר שהתייגע דרגה אחר דרגה והשיג אלוקות, אזי השי"ת בא אליו בעצמו להיות עמו לפני ולפנים ולא הסתפק בשליחת מלאך וכיוצא בזה, כמדת 'אחי ורעי' שהם אחוזים יחד מחמת אהבת נצח שביניהם.

החסדים הגדולים יוצאים מן הגבורות

ידיעה זו - שכל קושי והסתר פנים הם מחיבת ה', כי רק על ידי כך ניתן להעלות לדרגת 'אחי ורעי' להיות חד עם קוב"ה, היא בעצם מדת החסד באופן הנעלה ביותר. דהנה מדת החסד פירושה, השפעת חסד ואהבה ללא גבול ומדה, אלא שלאהבה רבה זו עומדים גם משטינים ומקטרגים התמהים על זה, כיצד יתכן להרעיף טללי אהבה רק מחמת שאנו עבדי ה' או בניו. לכך אין עצה ותבונה כביכול לה' אלא להביא גם גבורות הם החושך ענן וערפל המפריעים לעבדות ה', והחכם עיניו בראשו שיודע שתכלית ה'גבורות' הם להמתיקם ולמצוא שם את ה', ואז מתעלים ה'גבורות' להיות רחמים גדולים יותר, כי יכול לתבוע כביכול בזרוע שכרו משלם על שסילק את החושך וגילה אור תעלומה"י.

וכך נמצא כתוב בספר הקדוש 'זרע קודש' (פרשת בא): **'יודע שאבינו יצחק הוא מדת גבורה** (זוהר הקדוש ח"א פז), **כי מדתו היה להמתיק כל הגבורות, לזאת אחז במדת היראה להמתיק כל הגבורות. ולכן נקרא פחד יצחק** (בראשית לא מב), **ופח"ד יצח"ק גימטריא ג' מאות, כי ניתוסף לו ש' בשמו**

בלחם הפנים, הצנועין מושכין ידיהם והגרגרנין חולקין ביניהן ולא עלה ביד כל אחד ואחד אלא כפול'.

יט. וראה עוד ב'זוהר הקדוש' (ח"ג צט). הנאמר ביראה טהורה קודם תקיעת שופר, שם גם כן מבואר ענין זה.

עבודת יצחק אבינו במדת הגבורה

ביסוד זה מבאר המהר"ל (נצח ישראל פרק יג) שני מאמרי חז"ל אודות יצחק אבינו: א. דבריהם ז"ל בשבת (פ"ט): 'אמר רבי שמואל בר נחמני: מאי דכתיב (ישעיה סג טז) 'כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו אתה ה' גואלנו מעולם שמך', לעתיד לבוא אומר הקב"ה לאברהם: בניך חטאו. אמר לפניו: רבנו של עולם, ימחו על קדושת שמך. אמר, אימור ליה ליעקב, דהוי ליה צער גידול בנים, ואפשר דבעי עליהו רחמים. אמר ליה: בניך חטאו. אמר לפניו: רבנו של עולם, ימחו על קדושת שמך. אמר, לא בסבי טעמא ולא בדרדקי עצה. אמר ליצחק, בניך חטאו. אמר, בני הם ולא בניך וכו', אם אתה סובל את כולם - מוטב, ואם לאו, פלגא עלי ופלגא עליך. ואם תמצא לומר כולם עלי, הרי קרבית נפשי קמך. נשאו עיניהם ואמרו, 'כי אתה אבינו'. ב. דרשת הספרא על הפסוק (ויקרא כו מב) 'וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור', 'ולמה לא נאמרה 'זכירה' ביצחק, אלא אפרו של יצחק נראה לפני צבור ומונח על המזבח'.

כי יצחק אבינו סודו גבורה (זוהר הקדוש ח"א פ"א), שזכה לכל מעלותיו דווקא מתוך מסירות נפש ממש, וכפי שהטיב דְּבַר מֶרֶן ה'חֲתָם סוֹפֵר' זי"ע (תורת משה פרשת וארא), דלאברהם אבינו היה ברור שיעלה את יצחק בנו לעולה כי אליו היה הדיבור, אבל יצחק אבינו שלא ידע מאומה מה רצון ה' ונסרך אחר אביו באמונה תמימה כי אביו נביא אמת ומוחזק וזה רצון ה', הרי ששם דווקא זכה למעלה שאין למעלה הימנה שהיפך את מהותו

אבינו, שהמתיק כל הגבורות, ונעשו חסדים לישראל וגבר עלינו חסדו'.

ג. ובלשוננו: 'יש לומר שגדול כוחו של יצחק בזה יותר מאברהם, כי אברהם היה בעצמו נביא ושמע מפי הקב"ה, אבל יצחק מסר נפשו והאמין

שנקרא ישח"ק (תהלים קה ט), ואלה"ם במילוי [יו"ד] גימטריא ש'. ובאמת על ידי יצחק אבינו שנעקד, נמתקו כל הגבורות מישראל ונהפכו על הרשעים, ונאמר (תהלים ב ד) 'יושב בשמים ישח"ק ה' ילעג למו', ועל זה נאמר על יצחק (ישעיה סג טז) 'כי אתה

להיות קריבא נפשי קמאי לבטל עצמו אל ה' מכל וכל ולהפקיר למען זה אפילו את חייו ונתקדש להיות עולה תמימה (ב"ר ס ד א) וכלשון מרן במקום אחר (שם): 'ויצחק נעשה על ידי מחשבתם הטהורה כאילו נשחט והיה עולה תמימה כל ימיו, ונתקיים דיבור הקב"ה 'והעלהו לי לעולה' (בראשית כב ב) דהיינו, שידבק כל כך בהקב"ה כאלו העולה'. ולכן, כשיצטרכו רחמים לעתיד, אין עוד ראוי יותר מיצחק שהוא עמוד הגבורה מלגלג עלינו רחמים, כי הרחמים הגדולים ביותר שיש, הם דווקא אותם היוצאים מגבורות, מהמקומות הנמוכים והקשים שמבררים ואומרים 'הכל תנו עוז לאלהים'כא.

אם כן הולמים דברי חז"ל כפתור ופרח במה שלא נזכר ביצחק 'זכירה' כמו ביתר האבות, 'כי הזכירה שייך אל דבר שאינו לפניו, אבל מצד כי יצחק מסר נפשו אל השי"ת, וביטל עצמו אל השי"ת, הרי אין לו הבדל מאתו יתברך, ולא יתכן בזה זכירה, כי הוא נראה תמיד לפני השי"ת. וזהו שאמר שראה אפרו, רוצה לומר מה שמסר נפשו אליו, לכך הוא לפניו תמיד' (לשון המהר"ל שם).

ביאור תפלתו של יעקב אבינו 'ואל שדי יתן לכם רחמים'

ומעשה אבות של יצחק היה סימן לבנים, שמצינו כזאת גם ביעקב אבינו, שאחר שנוכח לראות כי רצון ה' שיריד את בנימין עם אחיו אל אדוני הארץ, אזי אף שחשש מאד פן יקרנו אסון כאחיו, וכפי שטינה צערו לרבים שעברו עליו צרות עד אין מספר, צרת לבן, עשו, דינה, יוסף, שמעון, מכל מקום כשהבין כי השי"ת מכוונו לשם, פתח בתפלה ואמר 'ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש ושלח לכם את

כא. ב'פרי עץ חיים' (שער חג המצות פ"ז) כתב, דלא בכדי תהיה הגאולה על ידי יצחק אבינו דייקא, כי גאולה זו תהיה מצד הדין ובזרוע. עיין שם.

לאביו, רק כי היה מוחזק כבר לנביא ה', ולכן שמע אפילו לעבור על דברי תורה להישחט לפני ה'. עיין שם מה שלמד מזה יסוד גדול לאמונת חכמים.

כה - שירה חדשה שבחו גאולים -

אחיכם אחר ואת בנימין' (בראשית מג יד), והשתמש דווקא בשם שדי שהוא שם הצמצום (חגיגה יב, זוהר הקדוש ח"ג קיט:), לרמז על מצבו הירוד שהוא בטוח שתוקף הדינים והגבורות השורים עליו, הם להטיבו באחריתו שיצמח לו ישועה גדולה ורחמים עד בלי די. וכן הווה, שמשם ואילך התגלגל הכל לטובה שנודע לו 'עוד יוסף חי והוא מושל בכל ארץ מצרים' (בראשית מה כו), ונתגלה לו למפרע כי כל ירדת יוסף היה כדי שירד הוא בכבוד גדול למצרים (שבת שם)^{כב}, ולחיות שם את יתר שנותיו בטוב ובנעימים (זוהר הקדוש ח"א ריא:), וראה עתה בבירור כיצד נתגלגל הדבר שירד יוסף למצרים כדי לגדור את ישראל מן הערווה בדורות הבאים בשעבוד מצרים (ויק"ר לב ה), וכוחו יעמוד לישראל לזכות לקריעת ים סוף כאומרם ז"ל (תנחומא פרשת נשא ל) "הים ראה ויננס" (תהלים קיד ג) – מה ראה ארונו של יוסף ראה', ששם גם כן יראו כולם כיצד 'העם ההולכים בחושך ראו אור גדול' שהחושך הוא עצמו האור, כי בתוך הגבורות מושרשים רחמים.

אם כן מה יפו דברי רבותינו שאמרו (רש"י בראשית מו כט ד"ה ויבך על) שכשראה יעקב את יוסף הצדיק היה קורא את שמע. כי כבר התבאר לנו בכוונת 'שמע ישראל' ש'ישראל' אותיות 'שיר א-ל', היינו, לשורר לא-ל שדי על ימי הירידה כפי ההילול על ימי העליה, מתוך ידיעה כי הגבורות טומנים בחובם חסד ורחמים מזוקקים שבעתיים שאי אפשר לעמוד נגדם. וזאת עשה יעקב אבינו כאן, שביקש לומר שירה על כל העבר עליו בימי צר ומצוק, בראותו כי מאת ה' היתה זאת להחיות לפליטה גדולה.

יעזור השי"ת שנזכה במהרה ליבנה המקדש עיר ציון תמלא ושם נשיר שיר חדש על גאולתנו וימי עֲיָנֵנו יחד, שירה חדשה שבחו גאולים, במהרה בימינו אמן.

גרמה לו דכתיב (הושע יא ד) 'בחבלי אדם אמשכם בעבתות אהבה ואהיה להם כמרימי על על לחיהם ואט אליו אוכיל'.

כב. וזה לשון הגמרא: 'אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל, אלא שזכותו

קהל חסידי קאסוב

בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

בס"ד

השיעור השבועי

הקדמה ללימוד ספרי חסידות

מתקיים באופן כללי מדי שבוע בשבוע

ביום ב' בערב*

בבית מדרשינו

1353-55th Street

בשעה 9:45

עד שעה 10:30

[ואח"כ יתקיים מגן מעריב]

ניתן לשמוע השיעורים בקו קול קאסוב

במס' 718-682-2004 [1-5]

וכן ניתן לשמוע מודעות אדות השיעור

במס' הנ"ל [1-2]

*כדאי לצלצל כל שבוע מקודם לשמוע אם יש

שינוי בזמן מסירת השיעור